Tarih Araştırma ve Yazımında Dijitalleşme: Dijital Kaynaklar, Veri Tabanları, Büyük Veri ve Dijital Tarihçilik

Dijitalleşme öncesindeki geleneksel tarih araştırma ve yazım süreçleri ile dijital dönemdeki tarihçilik yöntemlerini karşılaştırır. · Sonradan dijitalleştirilmiş kaynaklar ile doğuştan dijital kaynakları, veri tabanlarını, büyük veri (big data) analizini ve dijital görselleştirme araçlarını açıklar. · Dijitalleşmenin tarih araştırmalarına sağladığı kolaylıkları, bilgi kirliliği/manipülasyon risklerini, dijital kaynak tenkidini ve araştırma etiğini değerlendirir.

HATIRLAYALIM

- Dijital tarihçilik; arşiv belgelerinin sayısallaştırılması, OCR/HTR ile okunması ve büyük veriyle analizidir.
- Kaynaklar; sonradan dijitalleştirilmiş (taranmış ferman) ve doğuştan dijital (e-posta, web sitesi) diye ayrılır.
- Dijital ortamda dezenformasyon ve deepfake riskine karşı iç/dış tenkit, çapraz doğrulama ve telif etiği zorunludur.

1 EŞLEŞTİRME

Görseldeki dijital tarihçilik kavramlarını ve araçlarını açıklamalarıyla eşleştiriniz.

c 1. Sonradan Dijitalleştirilmiş Kaynak	a) Fiziksel aslı olmadan doğrudan bilgisayar/internet ortamında üretilen veri
a 2. Doğuştan Dijital Kaynak	b) Basılı metinleri ve el yazması arşiv belgelerini dijital metne çeviren yazılım
b 3. OCR ve HTR Teknolojisi	c) Fiziksel arşiv belgelerinin tarayıcılarla sayısal ortama aktarılması

2 DOĞRU MU, YANLIŞ MI?

Tarih araştırmalarında dijitalleşmeyle ilgili ifadelerden doğru olanlara D, yanlış olanlara Y yazınız.

	D	Y
Dijital arşivler sayesinde araştırmacılar farklı ülkelerdeki belgelere uzaktan saniyeler içinde erişebilir.	☑	☐
İnternette paylaşılan her tarihsel fotoğraf ve belge doğru olduğundan tenkit (eleştiri) yapmaya gerek yoktur.	☐	☑
Sayısallaştırılan belgelere eklenen tarih, yer ve konu etiketlerine üst veri (metadata) denir.	☑	☐
Dijital kaynak kullanırken kaynakça göstermemek intihal (bilgi hırsızlığı) ve etik ihlaldir.	☑	☐

3 ÇOKTAN SEÇMELİ

Görseldeki kaynak ayrımına göre aşağıdakilerden hangisi 'sonradan dijitalleştirilmiş (digitized)' bir tarihsel kaynaktır?

(A) Tarayıcıyla sayısal arşive aktarılmış 16. yy Osmanlı tahrir defteri
(B) Bir bakanlığın 2024 yılında yayımladığı resmî sosyal medya duyurusu
(C) Kurumlar arasında gönderilen elektronik posta (e-posta) yazışması
(D) Doğrudan bulut ortamında oluşturulan güncel istatistik veri tabanı

4 ÇOKTAN SEÇMELİ

Yüz binlerce Osmanlı şer'iyye sicili ve nüfus defterinin bilgisayar algoritmalarıyla bir arada çözümlenmesine ne ad verilir?

(A) Büyük Veri (Big Data) analizi ve veri madenciliği
(B) Geleneksel el ile katalog fişi doldurma yöntemi
(C) Sözlü tarih görüşmesi ve ses kaydı deşifresi
(D) Karbon-14 ile arkeolojik yaş hesaplama yöntemi

5 AÇIK UÇLU · DÜŞÜN

Yapay zekâ ve dijital araçlar tarihçinin 'kaynak tenkidi' sorumluluğunu ortadan kaldırır mı? Gerekçesiyle açıklayınız.

Ortadan kaldırmaz.

6 TABLOYU TAMAMLA

Geleneksel tarih araştırmaları ile dijital tarihçilik süreçlerini aşağıdaki tabloda karşılaştırarak tamamlayınız.

Araştırma Boyutu	Geleneksel Tarihçilik	Dijital Tarihçilik
Kaynaklara Erişim (Tarama)	Arşiv ve kütüphanelere bizzat giderek arama	Dijital veri tabanlarından uzaktan anlık erişim
Veri İşleme (Tasnif ve Tahlil)	Bilgi fişlerine ve defterlere elle kaydetme	Üst veri (metadata), OCR/HTR ve Büyük Veri analizi
Sunum ve Yazım (Terkip)	Yalnızca basılı kitap ve dergi makalesi	Etkileşimli harita (H-GIS), 3B model ve sanal müze

7 ÇOKTAN SEÇMELİ

Eskiyen dosya formatları veya kapanan sunucular yüzünden doğuştan dijital belgelerin okunamaz hâle gelmesi riskine ne denir?

A) Dijital karanlık çağ ve veri kaybı riski

B) Üst veri (metadata) zenginleşmesi

C) Optik karakter çözümleme başarısı

D) Üç boyutlu mimari rekonstrüksiyon

8 BOŞLUK DOLDURMA

Cümlelerdeki boşlukları kutudaki uygun tarih kavramlarıyla tamamlayınız.

tenkit | intihal | tasnif | dezenformasyon

1. Tarih araştırmalarında 5T yönteminin kaynak doğrulama ve eleştiri aşamasına ____tenkit____ adı verilir.
2. Başkasının dijital veya basılı çalışmasını kaynak göstermeden kendi eseri gibi sunmaya ____intihal____ denir.
3. Yapay zekâ ile üretilmiş sahte tarihsel video ve görseller ____dezenformasyon____ (bilgi kirliliği) riskini artırır.

9 KISA CEVAP

HTR (El Yazısı Tanıma) teknolojisi Osmanlı tarihi araştırmacılarına nasıl bir kolaylık sağlamaktadır?

El yazısıyla tutulmuş binlerce sayfalık Osmanlıca arşiv belgesini otomatik okuyup aranabilir dijital.

10 SIRALAMA

Fiziksel bir arşiv belgesinin dijital tarih araştırmasına kazandırılma aşamalarını 1'den 4'e doğru sıralayınız.

4 Dijital veri tabanında araştırmacıların erişimine, analizine ve görselleştirmesine sunulması

1 Fiziksel arşiv belgesinin yüksek çözünürlüklü tarayıcılarla sayısal görüntüye dönüştürülmesi

3 OCR veya HTR (el yazısı tanıma) yazılımıyla görüntünün aranabilir dijital metne çevrilmesi

2 Belgeye tarih, yer, yazar ve konu bilgilerini içeren üst veri (metadata) etiketlerinin eklenmesi

11 ÇOKTAN SEÇMELİ

Dijital ortamda karşılaşılan bir tarihsel bilginin güvenilirliğini denetlerken (tenkit) aşağıdakilerden hangisi yapılmalıdır?

A) Sosyal medyadaki beğeni ve paylaşım sayısının çokluğuna güvenmek

B) Kurumsal uzantıları (.gov.tr, .edu.tr) ve arşiv atıfını doğrulamak

C) Yapay zekâ görsellerini sorgulamadan birincil kaynak saymak

D) Yazarı ve kaynağı belli olmayan anonim ağ günlüklerini esas almak

12 ŞİFRELİ KELİME

İpuçlarına karşılık gelen kavramları yazarak tarihi belgelerin saklandığı kurumu belirten şifreyi bulunuz.

Başka bir esere kaynak göstererek yapılan gönderme (4 harf) — A T I F

Yıkılmış tarihi yapıların bilgisayar ortamında 3B yeniden canlandırılması (15 harf) — R E K O N S T R Ü K S İ Y O N

Osmanlı mahkeme kayıtlarının tutulduğu defterler, ... sicilleri (7 harf) — Ş E R İ Y Y E

Bilgi ve emek hırsızlığı anlamına gelen etik ihlal (7 harf) — İ N T İ H A L

Dijital analizde işlenen bilginin ham hâli (4 harf) — V E R İ

Turuncu kutulardaki harfler yukarıdan aşağıya:

ARŞİV

derskutusu.com · © Ders Kutusu · Tüm hakları saklıdır.